

Усатий В.Д.,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри філології і
лінгводидактики

Культура мовлення молоді

Напрямами концепції модернізації освіти є вибір освітніх технологій, які сприяють досягненню високого рівня мотивації освітньої діяльності школярів і студентів, розвитку їх самостійності й раціонального використання навчального часу. Йдеться про технології модульного, розвивального навчання, комп'ютерні, проектувальні тощо.

В освіті сьогодення склалася складна ситуація. З одного погляду, школа потребує учителя нового часу, спроможного би підготувати функціонально грамотну комунікабельну особистість учня, яка вміє самостійно здобувати знання, критично мислити, вирішувати проблеми, працювати з інформацією добутою з різних носіїв, був би комунікабельним. Отже суспільству потрібна активна культурна особистість.

З іншого, щоб підготувати такого спеціаліста, необхідно по-новому організувати навчальний процес у школі та вузі з використанням нових освітніх технологій. З цією метою, використовуючи проектний метод, прагнемо поліпшити культуру мовлення як учителів, так і учнів, яких вони навчають і виховують. У сучасному суспільстві основним виховним завданням вивчення рідної мови є прищеплення любові до неї, розуміння її ролі та значення. Такій меті служить яскрава й велична народна мова, оздоблена прислів'ями та приказками. Правильне, виразне читання художніх творів, цікава інсценізація, декламація – все це естетичний смак, відчуття мови, повага до народу-творця, до письменників – майстрів слова. На уроках рідної мови, як пиав І. Огієнко, мусить звучати лише зразкове мовлення, важливий елемент культури виховання [1].

Культура мовлення складається з лексичних та семантичних відтінків слів (розрізнення значення), наприклад: На сьогоднішньому вечорі були присутні поети й письменники (Слово "поети" – зайве, бо в тексті вже використовуємо ширше поняття "письменники", в когорту яких входять поети-прозаїки, драматурги, критики тощо); *адрес-адреса; сільський-селянський, закономірностей лексичної сполучуваності; граматичних (вибір закінчення: директорів, столу, другові; синтаксичної форми: виявлено 8 видів рослин); стилістичних (використання мовно-виражальних засобів); орфоепічних (вимова): акцентологічних, орфографічних та пунктуаційних.*

Розглядаючи ці норми, слід сказати й про її дві форми – усну й писемну.

Культура не лише писемної мови, а й тієї, що передається в народно-розмовному стилі. Усне мовлення має свої норми в орфоепії, лексиці тощо. Сьогодні гостро відчуваємо брак усної мовленнєвої культури. Культура

усного спілкування засвоюється дитиною змалечку, її секрети розкриваються в казці, гарному вірші, в цікавій розповіді, що відтворюють народну етику й мораль. З неї формується книжна мудрість. Значення усної пам'яті народу, зафіксованої в творчості, в корі народної говірки, розкривається у всьому мовному багатстві, що виявляється в спілкуванні, живій думці, засобом якої розкривається особистість. Кодуючи співрозмовника, ми звертаємося до нього: *вельмишановний добродію, пане добродію, шановний батечку (до чужої людини), слухаю Вас уважно тощо*. За таких умов співрозмовник не зможе сквернословити, він втрачає змогу агресивно себе поводити. Таку ж функцію виконують пестливі суфікси-емосеми -ечк-, -інк-, -очк-, -ик-: *братуку, сестричко, синочку, матінко*.

Особистість, вихована на глибоких традиціях усного народного мовлення, вбираючи факти писемно-літературної практики, природно трансформує їх у нових звуках усного мовлення. Зі звуковою особливістю мови пов'язані орфоепічні та фонетичні норми. Під впливом діалектичних особливостей Полісся у мовленні учнів і студентів існує багато помилок, наприклад: *вуон, пошов, білий* тощо. Позбавитися цих помилок дуже важко: лише той, хто сам постійно слідкує за своїм мовленням, здатний уникнути їх.

Ознакою культури мовлення є граматична правильність, куди належить змінювання слів, їх творення, побудова речень.

Спостерігаючи мовлення студентів, слід визначити помилки у творенні форм займенників, серед яких найчастіше трапляються такі: *до його, єін, у єї тощо*.

Активно використовується в мовленні невласлива українській мові складена форма найвищого ступеня порівняння зі словом самий: *самий великий, самий найкращий тощо, хоча існує цілком природне слово-замінник*.

Отже, «навчаючись з малих літ балакати, ми разом з тими словами, що доводиться їх запам'ятати, набуваємо й розуміння того, що ті слова визначають, - чи назву якої речі, чи думку про що-небудь. Тобто ми разом зі словами набираємось самі розуму, набуваємо чужих думок і оті думки викладати словами».

На жаль, протягом останніх десятиліть у свідомості нашого народу відбулися зміни в мовній свідомості й моралі. Запозичивши брутальні витвори, привнесені чужою культурою, українці, не задумуючись, оскверняють мову й душу. Та мусимо пам'ятати, що не було таких слів у нашій мові, не було – обходились, то не треба їх так активно пропагувати, вживати для оформлення думки чи й чи взагалі вплітати в канву висловлювання за браком змістовних слів, що несуть конкретну інформацію. Чи не заважають вони нам жити? Таке риторичне запитання хочеться поставити тим, кому бракує культури, чиє мовлення так перенасичене марнослів'ям, вульгаризмами, що соромно слухати.

Список використаних джерел та літератури

1. Огієнко І. Українська культура.

2. Панас Мирний Твори в 5 т. Т.5. К., 1955, С. 314.
3. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика. К: Вежа, 1994.
4. Синиця І.О. Психологія усного мовлення. К.: Рад.шк., 1969.